

4. Юдахин К.К. Кыргызча-орусча сөздүк. М.: СЭ, 1965. – 974 б.;
5. Экрем Арыкоглу, Жылдыз Алимова, Билге Каган Селчук, Рахат Аскарова. Кыргызча-түркчө сөздүк», 1-2-китеп, Бишкек, 2017, -1200- 1216 б.;
6. Ч. Жумагулов. Кыргыз тилиндеги өздөштүрүүлөрдүн жана термин жасоонун бүгүнкү абалы. – «Алиби» (Кыргыз гезиттер айылы).- 30.01.-03.02. 2015;
7. Ш. Дүйшеев Сөз дайра. - Азаттык.15.08.2011;
8. Э. Нурушев. Тилдеги жаңы эски сөздөр. –Тил маданият борбору. 17.03.2010;

Рецензент: ф.и.к., доцент Т.Абдиев

УДК 81'44

DOI 10.33514/1694-7851-2020-2-185-192

Хидирова Ч.Х.

И.Арабаев атындагы КМУнун доценти, ф.и.к.

ТЕРМИНДЕРДИ ЖАСООДО СЫН АТООЧТОРДУН КОЛДОНУЛУШУНУН МОРФОЛОГИЯЛЫК ӨЗГӨЧӨЛҮКТӨРҮ

МОРФОЛОГИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ УПОТРЕБЛЕНИЯ ПРИЛАГАТЕЛЬНЫХ В ОБРАЗОВАНИИ ТЕРМИНОВ

MORPHOLOGICAL PECULIARITIES OF USING THE ADJECTIVES IN THE WORD- BUILDING TERMS IN PRESENT-DAY

Аннотация: Бул макалада азыркы кыргыз терминологиясындагы терминдерди жасоодо сын атоочтордун колдонулушунун морфологиялык өзгөчөлүктөрү жөнүндө каралган.

Түйүндүү сөздөр: термин, сын атооч, морфологиялык каражат, курандылар, унификациялоо, советтик доор жана кайра куруу доорундагы терминология.

Аннотация: В этой статье рассмотрено морфологические особенности употребления прилагательных в образовании терминов на современном этапе.

Ключевые слова: термин, прилагательное, морфологическая форма, словообразовательный суффикс, унификация, терминология советского периода и после реформы.

Annotation: In this article discusses morphological peculiarities of using the adjectives in the word-building terms in present-day.

Keywords: inversion, poem «Beneficial knowledge» / «Wisdom which brings good fortune», syntax, infinitive constructions, structure, type, function, fundamental and auxiliary component.

Советтик доордогу жана кайра куруу доорунан кийинки кыргыз терминологиясында жалпылыктар менен катар эле, ар бир доорго тиешелүү өзгөчөлүктөр да жок эмес. Алсак, кайра куруу дооруна чейин илим, билимдин дээрлик бардык тармактарында орус тилинен, же орус тили аркылуу башка тилдерден кирген терминдер басымдуулук кылган болсо, кайра

куруунун шарапаты менен эне тилибиз мамлекеттик статус алгандан бери кыргыз тилине көңүл бурулуп, илимдин бардык тармактарындагы терминдерди кыргыз тилине которуу иши ургаалдуу түрдө колго алына баштады. «Элүү жылда эл жаңы, жүз жылда жер жаңы» дегендей, бул, албетте, мыйзам ченемдүү көрүнүш.

Баарыбызга белгилүү, тилдин бөлүмдөрүнүн ичинен эң тез өзгөрүүгө дуушар болуучу бөлүмү – бул лексикология. Андыктан иликтөөгө алынган эки доордогу кыргыз терминологиясында тилдеги лексикалык өзгөрүүлөр өтө жыш орун алып келет.

Бул эмгекте советтик доордогу кыргыз терминологиясы боюнча бирден-бир негизги адабият болгон Б.О. Орузбаеванын эмгеги [14] менен азыркы мезгилдеги илимий макалалар [13, 15], грамматикалар [1, 2, 3, 6, 10,], атайын эмгек [17], сөздүктөр [4, 5, 7, 8, 11, 12, 16, 18, 19, 20], иш кагаздары боюнча маалыматтарга [9] таянып, аларды салыштырып, топтоштуруп, азыркы кездеги терминдердин жасалышында катышкан сын атоочтордун морфологиялык өзгөчөлүктөрүн иликтөөгө аракет кылдык.

Жогоруда белгиленгендей, кыргыз терминологиясынын негизги маселелери, анын катарында сын атоочтук терминдердин жасалышы да Б. Орузбаеванын 1983-жылкы эмгегинде берилген [14]. Акыркы 30 -35 жыл аралыгында коомдогу өзгөрүүлөр кыргыз терминологиясынын маселелерин, термин жасоонун жол-жоболорун кайра карап, илимдин бардык тармагындагы адистерге кеңири пайдаланууга мүмкүн болгудай, замандын талабына жараша терминдерди унификациялоого, бирдейлештирүүгө ыңгайлуу жана зарыл болгон тилдик каражаттарды (лексикалык, морфологиялык, синтаксистик), терминологиялык маселелерди толуктап, тактап, коомчулукка жарыялоо иши өтө актуалдуу болуп турат.

Морфологиялык жол менен жасалган сын атооч терминдерди эки чоң топко бөлүп кароого болот:

- 1) тилдин ички мүмкүнчүлүгүнө жараша жасалган сын атоочтор;
- 2) башка тилдерден кирген сөздөрдү которуп алуу жолу аркылуу жасалган.

Биз бул макалада кыргыз тилинин ички мүмкүнчүлүгүнөн жасалган сын атоочторго токтолобуз.

I. Кыргыз тилинин ички мүмкүнчүлүгүн пайдалануу менен жасалуучу сын атоочтук терминдерге төмөнкүдөй мүчөлөр аркылуу жасалган сөздөр кирет:

№	Мүчөлөр	Мааниси // Түшүндүрмөсү	Мисалдар
1. Зат атоочтон сын атооч жасоочу курандылар			
1.1	-гы /-кы (-ги, -гү, -гу / -ки,-кү, -ку)	Атооч жөндөмөдөгү мезгилдик маанидеги жана атооч, жатыш жөндөмөдөгү орундук маанидеги зат атоочтон сын атооч жасайт да, затты ошол орун, мезгилге тиешелүүлүк белгисин билдирет.	<i>тун/кү сугат, күз/гү буудай, ич/ки карыз, тышкы саясат</i>
1.2	-дак	Баштапкы уңгусу туюндурган нерсенин бар экендигин заттын белгиси катары көрсөтөт.	<i>Таш/так жол, саз/дак жер, муз/дак суу...</i>
1.3	-дар	а) Баштапкы уңгусу билдирген нерсенин затта бар экендик	<i>Мал/дар киши, чарба/дар адам, өкүм/дар улук.</i>

		белгисин билдирет.	
		б) Баштапкы уңгусу билдирген заттын ага дуушар болгондугун билдирет.	<i>Жара/дар жоокер, карыз/дар киши.</i>
1.4	-дач	Уңгудагы түшүнүктүн затка тиешелүү өзгөчөлүк касиетин билдирет.	<i>Кырдач мурун.</i>
1.5	-караак	Заттын бир нерсеге берилгендик касиетин көрсөтөт.	<i>Оюн/караак бала.</i>
1.6	-кел	Заттын толуктугун, семиздигин билдирет.	<i>Эт/кел.</i>
1.7	-кер (-кор, -көр)	а) Курал-жарактарды билгизген сөздөргө уланып, адамдын ошол куралдар менен аракеттенүүгө көнүккөндүгүн, ыктуулугун көрсөтөт.	<i>Найза/кер жигит, пахта/кер келин, иш/кер адам.</i>
		б) Бул мүчө менен жасалган айрым сын атоочтор адамдын ишмердүүлүгүн, бир нерсеге ыктуулугун жана ар түрдүү сапатын көрсөтөт.	<i>Айла/кер адам, күнөө/көр бала, боору/кер кыз, үмүт/көр пенде, кайрат/кер адам,</i>
1.8	-кор	Заттын бир нерсени жакшы көрүп, ошого берилген белгисин билдирет.	<i>Мал/кор, кан/кор, чай/кор, мансап/кор, жала/кор...</i>
1.9	-көй	Баштапкы уңгусу билдирген түшүнүктү заттын сапаттык белгиси катары көрсөтөт.	<i>Намыс/көй, тамаша/көй, амал/көй, кесипкөй инсан.</i>
1.10	-лай	Баштапкы уңгусу билдирген түшүнүктү заттын белгиси катары көрсөтөт.	<i>Акча/лай компенсациялар</i>
1.11	-лаш (-леш, -лош, лөш / -даш, -деш, -дош, -дөш / -таш, -теш, -тош, -төш)	а) Ата-теги, тууган-туушкандык жагынан кимдир бирөө менен бирге, жакындык белгисин билдирет.	<i>Ата/лаш, эне/леш бир тууган.</i>
		б) Орун-аралык маанидеги сөздөргө уланып, орун-аралык, мейкиндик жагынан кимдир бирөө менен жалпылаш белгини билгизет.	<i>Айыл/даш, короо/лош, парта/лаш, коншу/лаш.</i>
		в) Убакыт-мезгил маанисиндеги сөздөргө уланып, убакыт-мезгил жагынан бирге, ортоктош экендигин белги катары көрсөтөт.	<i>Заман/даш, жаш/таш, курбал/даш.</i>
		г) Ой-сезим менен байланыштуу	<i>Сыр/даш, тилек/теш,</i>

		сөздөргө жалганып, кимдир бирөө менен ойлогон ою, пикири, тилеги боюнча окшош, жакын экендик белгисин билдирет.	санаа/лаш, акыл/даш, көңүл/дөш.
		д) Кызматы жана айрым башка белгилери боюнча бирдей, окшош экендигин туюндурат.	<i>Кесип/теш</i> адамдар, <i>кызмат/таш</i> жолдоштор, <i>сабак/таш</i> бала, <i>класс/таш</i> жаштар.
1.12	-луу (-лүү, -дуу / -дүү / -туу, -түү)	а) Уңгу аркылуу туюндурулган нерсенин бар экендиги аныкталуучу заттын белгисин билдирет.	<i>Баалуу</i> кагаз, <i>ачык баалуу</i> кат
		б) Негиз аркылуу туюндурулган нерсенин арбын, көп, мол экендигин билдирет.	<i>Тыбыттуу</i> мал, <i>сүт/түү</i> уй, <i>далы/луу</i> киши,
1.13	-лык (-лик, -лук, -лүк / -дык, дик, -дук, -дүк / - тык, -тик, -тук, -түк)	а) Мезгилди, убакытты билдирген сөздөргө уланып, ошол мезгилге ченелгендикти, тиешелүүлүктү туюндурат.	<i>Ай/лык</i> маяна, <i>жылдык</i> киреше.
		б) Орундук, мейкиндик, маанидеги сөздөргө жалганып, ошол орунга, мейкиндикке тиешелүү, таандык экендикти билгизет.	<i>Дүйнө/лук</i> сот, <i>областтык</i> башкарма, <i>Эл аралык</i> почта, <i>шаардык</i> кеңеш.
		в) Эмнеге арналгандыкты, эмнеге ылайыктыкты билгизет.	<i>Акциздик</i> марка, <i>акциздик</i> терминал, <i>пенсиялык</i> топтомдор
		г) Эмнеге, кимге тиешелүүлүктү билгизет.	<i>Республика/лык</i> олимпиада, <i>философия/лык</i> чыгарма, <i>келишимдик-финансылык</i> кызматтар, <i>жамааттык</i> ой-пикир
		д) Мүчөсү орус тили аркылуу өздөштүрүлгөн сөздөрдөн сын атоочторду жасоодо да активдүү колдонулат.	<i>Драма/лык</i> чыгарма, <i>философия/лык</i> трактат, <i>морфология/лык</i> талдоо, <i>акцессордук</i> келишим, <i>электрондук</i> почта
1.14	-мер	Заттын бир нерсеге өтө шыктуулугун туюндурат.	<i>Иш/мер</i> , <i>сөз/мөр</i> адам
1.15	-поз/-боз	Баштапкы уңгусу билдирген нерсеге заттын шыктуулугун билдирет.	<i>Илим/поз инсан</i> , <i>өнөр/поз</i> киши, <i>ышкы/боз</i> адам, <i>кумар/поз</i> бала.
1.16	-саак /-сөөк	Баштапкы уңгусу билдирген затты	Бала/саак, мал/саак,

		өтө жакшы көрчү касиети бар экендигин көрсөтөт.	кайын/саак, төркүн/сөөк, суу/саак, үйүр/сөөк
1.17	-сыз (-сиз, -суз, -сүз)	Бул мүчө аркылуу жасалган сын атоочтор маани жактан -луу мүчөсү аркылуу жасалган сын атоочторго антонимдик карама-каршы катышта болот.	<i>Кирешесиз</i> активдер <i>Кайтарымсыз</i> жоготуу <i>Кайтарымсыз</i> ссуда <i>Чыгашасыз</i> киреше, <i>акысыз</i> кызмат көрсөтүү
		а) Уңгу аркылуу туюндурулган нерсенин жок экендигин заттын белгиси катары көрсөтөт.	<i>Үстөксүз насыя</i> , <i>Таңсыксыз</i> бюджет, <i>Чыгашасыз</i> тариф
		б) Кээде бул мүчө аркылуу жасалган айрым сын атоочтор бир нерсенин жок экендигин туюндурбастан, тескерисинче, өтө эле көп экендикти билгизип калат.	Сан/сыз, эсеп/сиз. <i>Үзгүлтүксүз</i> таасир этүүнү талдоо
1.18	-чан (-чен, -чон, -чөн)	Затты сырткы белгисине, кайсы курал, кандай унаа менен жабдылгандыгына карай аныктайт.	Жолук/чан, ат/чан, велосипед/чен, мылтык/чан, көйнөк/чөн, тебетей/чен
1.19	-чыл (-чил, -чул, -чүл)	Заттын уңгу сөз туюндурган нерсеге көбүрөөк жөндөмдүү, шыктуу экендигин, ошого жакындыгын, көндүм болуп, адаттанып кеткендигин билгизет.	Уйку/чул, күлкү/чүл, эмгек/чил, ой/чул, тер/чил, тууган/чыл
1.20	-ый/ -ий	Затта кээ бир абстрактуу түшүнүктөрдүн бар экендигин түшүндүрөт:	<i>Илим/ий</i> даража, <i>тарых/ый</i> окуя, <i>саяс/ий</i> (<i>саясат</i> + -ый) портрет, <i>табиг/ый</i> (<i>табигат</i> + -ый) көрүнүш, <i>рух/ий</i> (<i>рухан/ий</i>) дүйнө, <i>дин/ий</i> китеп, <i>мадан/ий</i> (маданият + -ый) иш-чара.
2. Этиштен сын атоочторду жасоочу курандылар			
2.1	-анаак (-енээк, -өнөөк, -оноок)	Уңгусу билдирген кыймыл-аракетке заттын (адамдын) ооп кетерин, андай белги анын мүнөзүнө айлангандыгын көрсөтөт.	Каб /анаак ит, теб/енээк уй.
2.2	-арман (-ерман, -орман,	Уңгусу билдирген кыймыл-аракетке заттын (адамдын) жөндөмдүү экендигин туюндурат.	<i>Бил/ерман</i> адам, <i>ал/арман</i> киши, <i>көр/өрман</i> киши, <i>чаб/арман</i> адам, <i>шите/рман</i>

	-өрман)		<i>(иште + -арман) киши.</i>
2.3	-гак (-гок, -как, -кок)	Заттын этиштик уңгу, негиз аркылуу туюндурулган кыймыл-аракет менен мүнөздөлүүчү белгисин көрсөтөт.	<i>Сор/гок киши, тай/гак жол, кор/кок адам, жабыш/как өсүмдүк,</i>
2.4	-гын (-гин, -гун, -гүн /-кын, -кин, -кун, -күн)	Этиштик уңгу билдирген кыймыл-аракет менен байланышкан белгини көрсөтөт	<i>Кел/гин куш, кач/кын киши, өт/күн жаан, аз/гын адам.</i>
2.5	-гыр (-гир, -гур, -гүр)	Этиштик уңгу туюндурган кыймыл-аракетке жөнөмдүүлүктү заттын белгиси катары билгизет.	<i>Ал/гыр куш, өт/күр бычак, ил/гир жигит,</i>
2.6	-гыс (-гис, -гус, -гүс / -кыс, -кис, -кус, -күс)	Негиз аркылуу туюндурулган маанини жокко чыгарып, танып, ага карама-каршы келген түшүнүктү заттын белгиси катары көрсөтөт.	<i>Унутул/гус (унут + -ыл + гыс) күндөр, түгөн/гүс күлазык, тааныл/гыс өзгөрүш, кайра кайт/кыс жол.</i>
2.7	-гыч (-гич, -гуч, -гүч / -кыч, -кич, -куч, -күч)	Уңгусу билдирген кыймыл-аракетке заттын жөндөмдүүлүгүн, шыктуулугун, ошол кыймыл-аракетти аткарууга арналгандыгын, милдетин туюндурат.	<i>Бил/гич адам, жаз/гыч акын, күрө/гүч машина, көтөр/гүч кран, көрсөт/күч курал. Бекит/кич жабдыктар, созулгуч зат.</i>
2.8	-калак/-калаң (-көлөк, -колок / -галак, -гелек, - голок, -гөлөк)	Этиштик уңгу билдирген кыймыл-аракеттин, абалдын адамдын мүнөзүнө айлангандыгын белги катары көрсөтөт.	<i>Шаш/калак // шааш/калаң киши, күй/көлөк адам, тоң/голок жер, тай/галак жол, шор/голок кийим.</i>
2.9	-ма (-ме, -мо, -мө)	а) Заттын негиз аркылуу туюндурулган кыймыл-аракетке дуушар боло турган белгисин туюндурат.	<i>Ээрчиме акцепт, котормо (которулма) аккредитив , дүүлүктүр/мө дары, ээликтир/ме оору, ууктур/ма оору, оолук/ма киши. Төлөп алма баалуу (баасы жарыяланган) почта жөнөтмөлөрү</i>
		б) Этиштик уңгу туюндурган кыймыл-аракеттин натыйжасында пайда болгон же ошого окшошуп жасалган белгини билгизет.	<i>Чий/ме каш, өр/мө камчы, сок/мо дубал, тордо/мо коон. Топтолмо акциялар, котормо сөздүк.</i>
		в) Заттын негиз аркылуу туюндурулган кыймыл-аракетке,	<i>Эшил/ме кум, ачыл/ма терезе, асын/ма мылтык,</i>

		абалга келе турган белгисин билгизет. Мындай маанидеги сын атоочтор туюк жана өздүк мамиледеги этиштерден жасалат.	<i>эзил/ме</i> чопо. <i>Талданма</i> эсепке алуу
2.10	-чаак / -чээк	Этиштик уңгу билгизген адамга заттын тез, ашыкча ооп кетээрин көрсөтөт.	<i>Ийилчээк</i> металл, уял/чаак адам, тартын/чаак, уруш/чаак, мактан/чаак, кызган/чаак, эрин/чээк.
2.11	-чал (-чел, -чол, -чөл)		Оорук/чал (оору + -ык + -чал), күйүк/чөл, терик/чел, кейик/чел.
2.12	-ынды (-инди, -унду, -үндү)	Этиштик уңгу билгизген кыймыл-аракеттин натыйжасында пайда боло турган белгини туюндурат.	<i>Асыра/нды</i> бала, <i>туу/нду</i> этиш, <i>кес/инди</i> чүпүрөк, <i>кур/анды</i> төшөк, <i>ула/нды</i> жип.
2.13	-ыңкы (-иңки, -уңку, -үңкү, -оңку, -өңкү)	Уңгусу туюндурган абалга заттын дуушар болгондугун белги катары көрсөтөт жана андай сапаттык белгинин бир аз жетишсизирээк даражада экендиги туюндурулат.	<i>жүдө/ңкү</i> кебетеси, <i>аз/ыңкы</i> өң, <i>бас/ыңкы</i> маанай, <i>көтөр/үңкү</i> көңүл.
2.14	-ык (-ик, -ук, -үк)	а) Баштапкы уңгусу же негизи билдирген кыймыл-аракетке дуушар болуудан келип чыккан натыйжаны заттын белгиси катары көрсөтөт.	<i>Тун/ук</i> суу, <i>сын/ык</i> чыны, <i>өл/үк</i> жандар, <i>ач/ык</i> эшик, <i>жүгүр/үк</i> ит.
		б) Тууранды этиштерге жалганып, негиз аркылуу туюндурулган элести, табышты кыймыл-аракеттик белги катары көрсөтөт.	<i>Жалтылда/к</i> (<i>жалт/ылда/ак</i>), <i>болжура/к</i> , <i>былжсыра/к</i> , <i>солкулда/к</i> , <i>шуудура/к</i> , <i>солкулда/к</i> .
3. Сын атоочтон сын атооч жасоочу курандылар			
3.1	-аң {-өң, -оң}	Аныкталгычтагы касиеттин салыш-тырмалуу төмөн, аз же кичирээк экенин билдирет	<i>Түз/өң</i> жер, <i>жаш/аң</i> чөп, <i>кыр/аң</i> жер.
3.2	-ча (-че)	Уңгусу туюндурган мааниниге окшошкон белгини билдирет.	<i>Ак/ча</i> бет, <i>жибек/че</i> чач,

Жыйынтыктап айтканда, азыркы кезде кыргыз терминологиясын унификациялоодо зарыл болгон тилдик каражаттарды (лексикалык, морфологиялык, синтаксистик), терминологиялык маселелерди толуктап, тактап, коомчулукка жарыялоо иши өтө актуалдуу болуп турат. Бул маселени ишке ашыруу үчүн кыргыз терминологиясына тиешелүү ар бир маселе кайра тереңдетилип, тыкыр каралыш керек.

Сын атоочтор өз алдынча термин катары илимдин медицина, психология сыяктуу айрым бир тармактарында гана азыноолак колдонулганы болбосо, негизинен зат атоочтук тизмек катары келген татаал терминдерди жасоодо колдонулат. Аларды уюштуруучу курандылар үчкө бөлүштүрүлөт: 1. Зат атоочтон сын атооч жасоочу курандылар-**гы** /-**кы**

: -дак, -дар, -дач, -караак, -кел, -кер, -кор, -көй, -лай, -лаш, -луу, -лык, -мер, -поз, -саак, -сыз, -чан, -чыл, ый /-ий;

2. Этиштен сын атоочторду жасоочу курандылар: -анаак, -арман, -гак, -гын, -гыр, -гыс, -гыч, -калак/-калаң, -ма, -чаак / -чээк, -ынды, -ык

3. Сын атоочтон сын атооч жасоочу курандылар: -аң, -ча.

Ар бир куранды өзүнө тиешелүү семантикалык, стилистикалык боекко ээ, термин түзүүдө, же башка тилден кабыл алынган терминдерди которууда алардын морфологиялык каражаттарына, семантикалык, стилистикалык боекторуна да көңүл буруу керек.

Колдонулган адабияттар:

1. Абдувалиев И., Кыргыз тилинин морфологиясы. Б.: 2008.
2. Абдувалиев И., Садыков Т. Азыркы кыргыз тили: морфология. Б.: 1997.
3. Азыркы кыргыз адабий тили.-Бишкек, 2009.
4. Ашымов М. Экономикалык терминдердин орусча-кыргызча сөздүгү. –Б.: Мамл. Тил жана энциклопедия борбору, 2000. -124б.
5. Большой русско-казахский словарь, 70 000 слов и словосочетаний, Костанай, 2008 © Дарменов Б., Косович П.В., 2008 © «Центрально-Азиатское книжное издательство», 2008
6. Давлетов С., Кудайбергенов С. Азыркы кыргыз тили: морфология. Ф.: 1980.
7. Джаныбеков Ч., Усубакунов Р. Математика терминдеринин орусча-кыргызча сөздүгү. –Ф.: “Илим”, 1978. -500б.
8. Карасаев Х. К. Кыргыз тилинин орфографиялык сөздүгү. – Бишкек: Мам.тил жана энцикл. Борбору. 2009. -640 б.
9. Кулалиева Калия. Иш кагаздарын жүргүзүү. *Окуу куралы*. – Б.:2013. – 218 б.
10. Кыргыз тилинин жазма грамматикасы, азыркы кыргыз адабий тили.- Б.: «Аврасия Пресс» 2015.-704 б.
11. Кыргыз тилинин түшүндүрмө сөздүгү. Ред.:Абдулдаев Э., Исаев Д. – Фрунзе: Мектеп, 1969.- 776 б.
12. Кыргыз тилинин түшүндүрмө сөздүгү.-Бишкек: «Аврасия Пресс», 2015, 760-б.
13. Мусаев С.Ж. Кыргыз терминологиясынын бүгүнкү абалы жана термин түзүүнүн принциптери. // Тил сайасаты жана кыргыз терминологиясынын актуалдуу маселелери.- Бишкек. 2017.
14. Орузбаева Б.О. Кыргыз терминологиясы.-Фрунзе: Мектеп, 1983.- 168 б.
15. Орузбаева Б.О. Кыргыз тил илиминин маанилүү маселелери (макалалар жыйнагы). – Б.: «Илим», 1995. -398б.
16. Сулайманкулов К., Ташкенбаев К., Шатемиров К. Химиялык терминдердин орусча-кыргызча сөздүгү. –Ф.: «Илим», 1982. – 634б.
17. Уметалиева Б. Дж. Прилагательные в современном киргизском языке. Дис... . канд. филол. наук. Ф: 1955.
18. Учурда активдүү колдонулуп жаткан саясий, юридикалык, экономикалык жана башка терминдердин сөздүгү.
19. Юдахин К.К. Кыргызча-орусча сөздүк. -Б.: «Улуу тоолор», 2015. -1092б.
20. Юридикалык атоолордун жана башка түшүнүктөрдүн орусча-кыргызча сөздүгү. –Б.: Турар, 2014. -536.

Рецензент: ф.и.к., доцент В.Акматова